

RUS EDEBİYATINDA BÜYÜK VATAN SAVAŞI (1941-1945) VE

BİR CEPHE YAZARI: LEONİD LEONOV

Selin TEKELİ¹

Öz

Sosyal, tarihi, siyasi ve kültürel etkileri olan savaş, tüm dünya edebiyatlarında işlenen başlıca temalar arasında yer almaktadır. Yazarlar ve şairler, toplumu yakından ilgilendiren ve toplum hayatını derinden etkileyen savaşçı çeşitli yönleri ile ele alarak anlatmaya çalışmışlardır. Ele aldıkları eserlerde yaşadıkları zorlukları, yenilgileri, zaferleri, kahramanlıkları, acıları, acımasızlıkları dile getirirken amaçları, halkın duygu durumunu ifade etmektir. Bir taraftan da tarihe kaynaklık eden bu eserler, milletlerin milli şuurlarının açık tutulmasına aracılık etmektedirler. Özellikle devrimler, iç savaşlar, dünya savaşları ve savaş sonrası başlatılan bağımsızlık mücadeleleri, Rus edebiyatında köklü değişikliklerin oluşmasına yol açmıştır. Rusya'da Büyük Vatan Savaşı (Великая Отечественная война, Velikaya oteçestvennaya voyna, 1941-1945) olarak bilinen İkinci Dünya Savaşı sırasında bizzat savaşçı yaşayarak cepheye katılmış yazarlar ve şairler, edebiyata yeni bir yön vermişlerdir. Bu cephe yazarları savaş muhabirliği yaparak kendi deneyimlerini eserlerinde okuyucuyla buluştururken gerçek cephe hayatını ve savaşın etkilerini de tüm detayları ile yansıtmışlardır. Bu yazarlardan biri de cephe yazarı ve muhabiri olarak ünlenen Sovyet Rus yazar Leonid Maksimoviç Leonov (1899-1994) olmuştur. Çalışmada Büyük Vatan Savaşı'nın Rus edebiyatındaki yerine, Leonov'un yazar ve savaş muhabiri kimliğine, savaşın onun hayatındaki etkisine ve eserlerinde genel olarak ne gibi konular üzerinde durduğuna değinilmiştir. Bireysel temalara yer verdiği gibi, toplumsal temalara da eserlerinde değinen yazarın, Birinci Dünya Savaşı, devrimler, devrimle birlikte değişen yönetim biçimi, iç savaş ve Büyük Vatan Savaşı ele aldığı temalardan bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Rus edebiyatı, Savaş edebiyatı, Büyük Vatan Savaşı, Cephe yazarları, Leonid Leonov

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Karaman, selinozturk@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4081-9155.

THE GREAT PATRIOTIC WAR (1941-1945) IN RUSSIAN LITERATURE AND A FRONT AUTHOR: LEONID LEONOV

Abstract

War, which has social, historical, political and cultural effects, is among the main themes in all world literatures. Writers and poets try to explain the war, which is closely related to the society and affects the social life deeply, by dealing with its various aspects. While expressing the difficulties, defeats, victories, heroism, pain and cruelty they experienced in the works they deal with, their aim is to inform about the public emotions. Besides, these works, which are a source of history, mediate in keeping the national consciousness of nations open. Especially revolutions, civil wars, world wars and post-war independence struggles have led to radical changes in Russian literature. During the World War II, known as the Great Patriotic War in Russia (Великая Отечественная война, Velikaya oteçestvonnaya voyna, 1941-1945), writers and poets who personally experienced the war and joined the front gave a new direction to literature. While these frontline writers brought their own experiences together with the readers in their works, they also reflected the real front life and the effects of the war in all details, as war reporters. One of these writers was the Soviet Russian writer Leonid Maksimovich Leonov (1899-1994), who was a famous frontline writer and reporter. In the study, the place of the Great Patriotic War in Russian literature, Leonov's identity as a writer and war correspondent, the effect of the war on his life and what kind of issues he focused on in his works have been mentioned. The author deals with social themes as well as individual themes in his works, the First World War, revolutions, regime change with the revolution, civil war and the Great Patriotic War are some of the themes he dwells upon.

Keywords: Russian literature, War literature, The Great Patriotic War, Frontline writers, Leonid Leonov.

“Savaştan acımasız sözcük yok

Savaştan hüznü sözcük yok

Savaştan kutsal sözcük yok

Bu yıllar özlem ve şeref dolu

Başkasının hâkimiyeti altında

Olmadık, olamayız”

A. Tvardovski

(Novikova, 2004)

GİRİŞ

Tarih, savaşın görünen tarafını, niceliksel ve objektif veriler ile verirken, onun yarattığı psikolojik durum, sıkıntılar toplumda var olmaya devam eder. Edebiyat ise bu sıkıntıları, toplumsal olayları kendi süzgecinden geçirerek aktarmaya çalışır. Moran, edebiyatın bu açıdan nesnel gerçekleri tam olarak yansıtamadığını, gerçekleri daha genel bir bakış açısı ile ele alırken olanı değil, olabilir olanı ele aldığını şöyle belirtmektedir: “Sanat eserleri

gerçekleri yansıtmaz, bizi hakikate iletmez; tersine hakikatten uzaklaştırır bizi. Asıl gerçekliği değil de şu görünen yüzeysel gerçekliği yansıtan sanatçı hakikatten uzaklaşan bir adamdır” (2009, s. 23).

Toplumsal olaylar, siyasi durum, ekonomik yapı ve kültürel unsurların edebi eserlerin oluşturulmasındaki önemi yadsınamaz bir gerçektir. İnsanlık tarihi kadar önemli toplumsal bir olgu olan savaş, insan hayatında unutulmayacak anılar bırakırken, insanlara hayatın en acımasız, en korkunç yanlarını da gösterir. Toplumların hayatında bu denli önemli olan savaşların evrensel bir tema olması, dolayısıyla edebiyatta da yer alması kaçınılmaz olmuştur. Savaşlar tüm toplumlarda olduğu gibi Rus tarihinde ve edebiyatında da derin izler bırakmıştır. Değişen toplumsal olaylar, savaşın insanlık üzerinde yarattığı psikoloji, hüznler, acılar, yıkımlar, yoksulluk toplumda derin hasarlara yol açtığı için özellikle toplumcu gerçekçi yazar ve şairler tarafından edebî eserlerde sıkça dile getirilmiştir. Özellikle devrimler, iç savaşlar, Dünya savaşları, savaş sonrası başlatılan bağımsızlık mücadeleleri, Rus edebiyatında yeni bir gelişmenin oluşmasında etkin rol almıştır. Rusya’da Büyük Vatan Savaşı (Великая Отечественная Война, 1941-1945) olarak bilinen İkinci Dünya Savaşı’nda bizzat savaş yaşayarak cepheye katılmış yazarlar ve şairler, edebiyata yeni bir yön vermişlerdir. Bu yazar ve şairler, savaş muhabirliği yaparak kendi deneyimlerini de eserlerinde okuyucuyla buluşturmuşlardır. Ele aldıkları eserlerde yaşadıkları zorlukları, yenilgileri, zaferleri, kahramanlıkları, acıları, acımasızlıkları dile getirirken amaçları halkın duygu durumunu ortaya koymaktır. Bir taraftan da tarihe kaynaklık eden bu eserler, milletlerin milli şuurlarının açık tutulmasında önemli bir araç olarak görülmektedir.

Savaşın başladığı ilk yıllarda yönetim tarafından yazarlara, edebi eserleri aracılığıyla halkı motive etmek ve onların duygu dünyalarına hitap ederek savaşın yarattığı olumsuz havayı bir nebze olsun ortadan kaldırmak gibi bir misyon yüklenmiştir. Bu yazılarda, yazarların görüşleri ve hayal güçleri daha ön plandadır. Daha sonraki dönemlerde savaşın etkileri, cephe hayatı, savaşın ayrıntıları gerçekçi ve net bir biçimde ortaya koyulmaya başlanır. Yazarların, özellikle son dönemde olayları gerçekçi olarak yansıtabilmesi savaşın etkilerinden kaynaklanmakta, savaş bir taraftan da hayal dünyasını güçsüz kılmıştır.

“Savaş hakkındaki kaynaklar, Sovyet tarihinin herhangi bir dönemi üzerine olan kaynaklardan çok daha fazladır fakat bunlar ya tekdüze bir biçimde çoğunlukla kahramanlıklar üzerinedir ya da yazarın görüşlerini veya basıldığı dönemi yansıtan eserler niteliğindedir. Yazarların neler olduğu hakkında soğukkanlılıkla yazmaları

ancak son döneme özgü bir gelişmedir. Daha da önemlisi, savaş hayal gücünü güçsüz kılmıştır” (Hosking, 2011, s. 676).

Büyük Vatan Savaşı, 20. Yüzyıl Rus edebiyatında savaş nesri, cephe yazarları ile ilgili bilgiler verilen bu çalışmada, özellikle cephe yazarı ve muhabiri olan Leonid Leonov’un eserleri ve savaşı eserlerinde nasıl ele aldığı gibi konular üzerinde durulacaktır.

1. BÜYÜK VATAN SAVAŞI

Tüm dünyayı etkisi altına alan İkinci Dünya Savaşı insanlık tarihi boyunca en çok kan dökülen, en yıkıcı savaşlardan biri olmuştur. İkinci Dünya Savaşı 1939 yılında Almanya’nın Polonya’yı işgal etmesi üzerine başlamış, Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya gibi birçok devletin de katılması ile savaş dünya çapında yayılmıştır. 1945 yılında ise ABD’nin, Japonya’nın Nagazaki kenti üzerine attığı atom bombası ile savaş sona ermiştir.

Sovyet Rusya ve SSCB ülkelerinde İkinci Dünya Savaşı, “Büyük Vatan Savaşı” (Великая Отечественная война, 1941-1945) adıyla bilinmektedir.

“Büyük Vatan Savaşının tüm tarihini iki döneme ayırmak mümkündür. İlki, 1941’den 20. yüzyılın 80-90’larının başına kadar olan Sovyet savaş tarihçiliği dönemi. Diğeri, 20. yüzyılın 80-90’lı yılların başında başlayıp günümüze kadar devam eden Sovyet sonrası veya modern olarak tanımlanabilen ikinci dönemdir” (Hisamutidinova, 2014, s. 34).

1941-1945 yılları arasında Rusya’nın yönetimindeki İosif Stalin (1922- 1953) ve Almanya’yı yöneten Adolf Hitler (1889- 1945)’in çıkarları Polonya konusunda çakışınca savaş Rusya’yı da kuşatır. Rusların Nazi Almanlarına ve faşizme karşı verdikleri bu savaş, Rus halkının yaşadığı en zor zamanlardan biridir. Bu savaş, Sovyet coğrafyasında önemli sosyal, tarihi ve siyasi sonuçlara ve büyük yıkımlara sebebiyet vermiş, maddi ve manevi zararlar yaratarak, her alanda yıkıcı etkilerini göstermiştir. Sovyet yazar İ. Ehrenburg (1891-1967), faşizme olan nefretlerini ve içlerindeki yaşama olan sevgilerini şöyle ifade ediyor: “Nefret; aşk gibi, sadece saf ve sıcak kalplere özgüdür. Faşizmden nefret ediyoruz; çünkü insanları, çocukları, toprağı, ağaçları, atları, kahkahaları, kitapları, dostça bir elin sıcaklığını seviyoruz; çünkü yaşamayı seviyoruz” (Hisamutidinova, 2014, s. 342). Ancak, Ruslar ne zaman ki faşistlerin acımasızlıklarını görüp hissettiler (gözleri önünde köyleri faşistler tarafından yakılmaya başlanır) o zaman onların kalplerinde düşmana karşı nefret duygusu uyanmaya başlar

(Hisamutidinova, 2014, s. 343). Birçoğunun canı ile ödediği bu bedel, önemli bir zafer olarak tarihte yer alsa da bu zaferin önemini yok saymaya çalışanlar olmuştur.

“Büyük Vatan Savaşı’nın tarihsel önemi, aynı zamanda halkımızın barış ve toplumsal ilerleme için ödediği bedelin de bir hatırlatıcısıdır. Zafer Bayramı, insanlık için sonuncusu olabilecek yeni bir Dünya savaşının kabul edilemezliğine dair bir uyarı görevi görür. Ne yazık ki, savaşın sona ermesinden yaklaşık 70 yıl sonra bile, bazı gazeteciler ve tarihçiler sadece yurtdışında değil, Rusya’da da Büyük Vatan Savaşı’nın tarihini tahrif etmeye ve Sovyet halkının Alman Faşizmine karşı Büyük Zaferinin rolünü ve önemini küçümsemeye çalışmaktadırlar” (Hisamutidinova, 2014, s. 7).

Bu yüzden bu zaferin önemini ortaya koymak ve tarihi başarısını görmezden gelenleri engellemek için savaş yıllarında “Büyük Vatan Savaşı” temasının araştırılması ve aydınlatılması ile ilgili birtakım çalışmalar başlatılmıştır. Akademik İ. İ. Mints liderliğinde SSCB Bilimler Akademisi Başkanlığı altında Büyük Vatan Savaşı tarihi üzerine Moskova savunma tarihini incelemek için komisyonlar ve yerel parti organları altında bir dizi çevre komisyonu oluşturulmuştur. İlk eserler en önemli askeri operasyonlar, cephe gerisindeki işler, askerlerin ve işçilerin kahramanlıkları hakkında yayınlanmıştır. 1943’ten itibaren, savaşların ve büyük operasyonların açıklamalarını içeren kitaplar yayımlanmaya başlanmıştır (Hisamutidinova, 2014, s. 38-39).

“İkinci Dünya Savaşı, yalnızca bir vatan savaşı değil aynı zamanda sosyalist ideolojinin gücünü kanıtlamak için de verilen bir savaştır. Bu bağlamda Sovyet yönetiminin aldığı kararlar doğrultusunda dönem edebiyatçılarının ve sanatçılarının halkta, galibiyete inanç duygusunu ve umudunu verecek her türlü eseri yaratmaya çalıştıkları görülür. Ancak ülke ve sistem için bütün tehditler ortadan kalktığında edebiyat ve sanat dünyası yeniden karanlık geleceğini yaşamaya başlar” (Çelik, 2018, s. 369).

Yazarların savaş zamanında yazdıkları, Sovyet halkının kahramanca tavrını destekler niteliktedir. Gencinden yaşlısına, zengininden fakirine, çocuğundan kadınına bütün halk seferber olmuş ve vatani müdafaa için ellerinden geleni yapmışlardır. İçlerindeki vatanseverlik ve milliyetçilik duygusunun savaşta önemli bir yeri olduğunu Sovyet Rus yazar A. Platonov (1899-1951) şöyle ifade ediyor:

“Kader, zaman mesafesinden dolayı yazara Büyük Vatan Savaşı hakkında bahsetme fırsatı vermeyecek, ancak onun “savaşın içinde” yazdığı sanatsal kanıtları her zaman kalacaktır. Vatanseverlik fikri, bu Kutsal Savaşta halkın kahramanca tavrını ortaya koymaktadır. Yazar bu kahramanca temayı şöyle anlatıyor: “Zayıf ya da önemsiz bir insanın, hatta henüz dünyayı kavrayamamış bir bebeğin bile, kahramanlığa, şerefe ve büyüklüğe mahkûm edilmesi, bizim savaşımızda en önemli olan şeydir” (Spiridonova, 2010, s. 12).

2. 20. YÜZYIL RUS EDEBİYATINDA SAVAŞ NESRİ

20. yüzyıl Rus edebiyatı sosyal, siyasi, ekonomik ve tarihi gelişmelere bağlı olarak biçimlenmeye başlamıştır. Yaşanan devrimler, iç savaş, bağımsızlık mücadeleleri, Dünya Savaşları kültürel alanda yansımalarını bulmuş ve çeşitli yönleri ile edebi eserlerde işlenmiştir. Özellikle savaş teması tüm boyutları ile Sovyet edebiyatındaki yerini almıştır. Edebiyatta savaş yıllarındaki en önemli rolü ise nesir türü üstlenmiştir. “Voyennaya proza” (военная проза, savaş nesri) olarak adlandırılan bu tür, savaştaki olaylar, tarih ve insan üzerine kuruludur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında ölen yirmi milyon kişinin Sovyetlere ait olmasından dolayı bu coğrafyada savaşı konu alan birçok şair ve yazar halkta birlik ve beraberlik duygusu uyandırmaya çalışmıştır. Yazarlar ve şairler, özellikle ülkeyi birçok açıdan etkileyen İkinci Dünya Savaşını edebiyat konusu içine dâhil ederek, bu dönemde yaşanan olayları nesilden nesile aktarmayı kendilerine görev edinmişler ve savaş üzerine yazılar yazmaya başlamışlardır.

“En yoğun savaş edebiyatı Sovyetler Birliği’nde görülür. Bunda, olayın bu ülke açısından taşıdığı büyük önem kadar, sosyalist gerçekçilik kalıpları arasında savaş temasını daha rahat yazma imkânı sağlamanın da payı vardır. Ehrenburg’dan Aytmatov’a kadar hemen bütün Sovyet yazarları en önemli eserlerini bu konuyu işleyerek yaratmışlardır. Batı romanına kıyasla, Sovyet romanı savaş konusunda oldukça gerçekçi, ama daha iyimserdir. Bu, yalnızca bir ülke olarak değil, bir sistem olarak da savaştan sağ çıkmaya bağlı bir eğilim olarak görülebilir” (Belge, 2009, s. 444-445).

Büyük Vatan Savaşı nesri ise Sovyet edebiyatındaki kahramanlık gelenekleri üzerine kuruludur. Vatan savaşı ile ilgili edebiyatın başlangıç tarihi çok nettir. Hitlerin saldırısından

sonraki ilk sabah 23 Haziran 1941’de A. Surkov ve N. Aseyev’in Pravda dergisindeki basılmış şiirleri ile ortaya çıkar (Tooper, 1985, s. 21).

Büyük Vatan Savaşı ile ilgili nesir türü, Rus edebiyatına birçok yeni tema ve yeni yazarlar kazandırır. Savaş edebiyatının temel konuları; cephede ve cephe gerisindeki insanların durumları, gözyaşı ve zaferdir. Özellikle savaşla birlikte ortaya çıkan psikolojik felaket, yıkım ve cephede ortaya çıkan olumsuzlukların yanı sıra cephe gerisinde de yaşanan acılar çok büyüktür. Sovyet edebiyatında temel metot olarak ilan edilen sosyalist realizm akımında yazarların günün gerçeklerinden ziyade, ilerde hayal edilen mutlu günleri anlatması, halka umut ve dayanma gücü vermesi, halkı motive etmesi beklenmektedir. Bu açıdan bakıldığında edebiyat estetik anlayıştan çok bir propaganda aracı olarak görülmektedir. Stalin yönetimindeyken susturulmaya çalışılan, yayımlanmaları yasaklanan yazar ve şairler savaşın başlaması ile halka ve milli mücadeleye destek olmak için cepheye çağrılırlar. (Can, 2012, s. 44).

Savaşa kayıtsız kalamayan birçok şair ve yazar bizzat cepheye gidip gerek yazılarıyla gerek savaş muhabiri olarak orduya katılırlar. Yazarların ve şairlerin eserleri farklı sanatsal ustalıklara sahip olsa da her biri Sovyet insanının faşist ordu karşısındaki ahlaki büyüklüğü, düşmanla mücadelesinden olan haklılığı gibi temalarda ortak bir çatı altında toplanır. Zafere olan inançlarını, bağlılıklarını, sevgilerini belirtirler.

“Büyük Vatan Savaşı’nın çok şiddetli olduğu zor yıllarda, Sovyet kültürünün figürleri – yazarlar ve şairler, sanatçılar ve besteciler, sinema ve radyo çalışanları - tüm yeteneklerini düşmana karşı kazandıkları zafer için harcadılar. Yazarlar Birliği’nin binden fazla üyesi eserlerini doğrudan cephede ve gerilla birliklerinde yarattılar. Neredeyse yarısı vatanlarının özgürlüğü için savaşlarda yaralandı ve öldü” (Literatura v godı Velikoy oteçestvennoy voynı, <http://otvoyna.ru/proza3.htm>).

Özellikle İkinci Dünya Savaşının bitişinden sonra edebiyatta savaş teması önemli derecede artış göstermiş ve savaş edebiyatı alanında yeni çalışmalar yer almaya başlamıştır.

“Özellikle İkinci Savaş’tan sonra savaş edebiyatı hacminde görülmemiş bir artış oldu. Bu konuda yapılan piyasa filmleriyle aynı paralelde ilerleyen bu edebiyat, savaş gibi bir konunun çarpıcılığını sömürerek, düşünce veya teknik olarak yeni bir şey getirmeksizin, sonuçta belki de savaşa karşı çok duyarlı olması gereken insanlığın sinir uçlarını uyuşturuyor” (Belge, 2009, s. 445).

Savaş nesrini, 1940-1945’li yıllar, 1950-1960’lı yıllar ve 1970-1980’li yıllar olarak incelemek mümkündür. Savaş yıllarında yazılan eserler birinci dalga nesirde (первая волна военной прозы, pervaya volna voyennoy prozı, 1940-1945’li yıllar) yer alırken, kısa öyküler, denemeler ve makalelerin yazıldığı bu dönemde savaş teması ortaya çıkmaya başlar. Genellikle belgesel türleri tercih eden yazarlar, olay yerlerinde yaptıkları röportajlar ve yazdıkları denemeler, günlükler, kısa öykülerle anlatacaklarını daha kolay ve kısa yoldan aktarırlar. Savaş nesrindeki amaç, öncelikle kısa sloganlarla insanları harekete geçirmektir. Bu yüzden savaş muhabiri olarak görev yapan yazar ve şairler savaşın ilk günlerinde insanlarda ortaya çıkan şaşkınlığa dikkat çeker, halkın sorunları, problemleri üzerinde yoğunlaşırlar. Yazarlar önce savaşı gözlemler, savaşa katılanlarla görüşmeler yaparak, kısa kısa notlar tutmakla işe başlarlar. Bu yıllarda edebiyatta çoğunlukla savaşın ortaya çıkardığı psikoloji yer almaktadır. Bu yüzden ilk olarak halkın psikolojisini sağlamlaştırma amacı taşıyan eserlerde, cephedekilerin ve cephe gerisinde kalanların kahramanlıkları, psikolojileri, trajedileri ön plana çıkar. İlk yıllarda kaleme alınan eserlerde halkın taşıdığı korku ve endişe göze çarpar. Bir taraftan cepheye gideceklerin endişesi görülürken, diğer taraftan onları bırakan ailelerin korkusu, psikolojisi aktarılır.

Savaş döneminde morale ihtiyacı olan halkı motive etmek için şairler de yazdığı şiirlerle katkı sağlarlar. Yazılan şiirler, şarkılar özellikle cephedeki kültürel ve manevi yaşamı destekler. Savaş, kan, gözyaşı, ıstırap, ölüm insanların kalplerini acıyla doldurur. Savaşın olduğu yerde annelerin inlemeleri, çocukların çığlıkları, kulakları sağır edecek patlamalar duyulur. Zeynep Günal’ın aktarımıyla bir çocuğun ölümü Rus şair Anna Ahmatova’nın (1899-1966) şiirinde açıkça şöyle tasvir edilmektedir:

“Ve insanın panik içindeki kulağı

İnanmak istemiyordu

Sesin nasıl büyüyüp yayıldığına,

Nasıl kayıtsızca ölüm getirdiğine

Benim çocuğuma” (Ahmatova, 1999, s. 10; Akt. Günal, 2003, s. 199).

Yazarlar, halkın psikolojisini düşündükleri için eserlerinde onların morallerini yüksek tutmak ve motive etmek amacıyla cesaret, kahramanlık gibi temalar üzerinde durmuşlardır. Bunların birçoğunda özgür olma sesleri de duyulmaktadır.

“Sovyet kültürü zafere önemli bir katkı sağladı. İyi bir şarkı, yerinde söylenen bir atasözü, söyleyiş, şiir askerlerin moralini yükseltti, hastaları ilaçlardan daha iyi “tedavi ettiler”. 1942-1945 yıllarında cesaret, vatanseverlik, vatan özgürlüğü mücadelesi konuları Sovyet edebiyatında, müzikte, tiyatrodaki, sinemada, görsel sanatlarda en önemli yeri almıştır. V.S. Grossman’ın “Narod bessmertn” (Народ бессмертен, Halk ölümsüzdür, 1942)”, K.M. Simonov’un “Dni i noçi” (Дни и ночи, Günler ve geceler, 1944)”, M. A. Şolohov’un “Oni srajalis’ za rodinu” (Они сражались за родину, Vatan için savaştılar, 1943)” adlı eserleri çıktı. Büyük Vatan Savaşı dönemi edebi eserler arasındaki en önemli yeri, A.T. Tvardovski’nin “Vasili Törkin” (Василий Тёркин)” adlı poeması almıştır” (Kovalenya, 2020, s. 173).

Savaş nesrinin ikinci dalgasında (вторая волна военной прозы, вторая волна военной прозы, 1950-1960’lı yıllar) savaş sonrası yazılan eserler yer almaktadır. İkinci dalga nesir türünde, savaşın etkileri, cephedeki olayların gerçekliği, ayrıntıları, insanın psikolojisi, açlık, yoksulluk gibi durumlar ön plana çıkar. Savaş döneminde Sovyet edebiyatı ve sanatı, düşmana karşı mücadelede güçlü ideolojik silahlar olarak görülür.

“Yirminci yüzyılın ikinci yarısının vatan edebiyatındaki savaş nesrinin rolü paha biçilemezdir, bu rol cesaret, onur ve gerçeğin sanatsal ifadesinde öncüdür. Vatan Savaşı’nın kanlı, korkunç ve kutsal gerçeği, kitaplarında bunu anlatmaya cesaret eden çoğu yazarın vicdanına uzun vadeli bir yük olmuş, yalanlara ve yanlışlara karşı ahlaki bir aşığı yol açmıştır. Bu, Sovyet dönemindeki savaş nesrini ideolojik çıkmazdan ve Sovyet sonrasındaki – modernist eylemden korumuştur” (Zubkov, 2010, s. 27).

Savaş sonrası nesir, ikinci dalga yazarları ya da cephe yazarlarının deneyimleri ve yaşanmış olaylar üzerine kuruludur. Bu yazarlar, sadece savaşın tanığı değil, aynı zamanda savaş yıllarındaki gerçeklerin korkunçluklarını deneyimlemiş, savaşa doğrudan katılmış kişilerdir. Korkunç günlerin görgü tanıkları olan yazar ve şairler, yazdıkları uzun öykü ve romanları ile savaşta yaşananları detaylıca anlatmaya, sessiz kalmamaya çalışırlar. Bunu yaparken de özellikle geçmişte yaşananlara vurgu yaparak halkın inancını ve gücünü arttırmayı hedeflerler. Bu süreçte savaş muhabirlerine zor ve önemli görevler düşmektedir. Yaşadığı dönemdeki acılara kayıtsız kalamayan yazarlar, savaşın tüm acımasız tarafına tanıklık ettiği için kaleme aldıkları eserlerinde cephedeki insanların psikolojisini düşünmek zorundadırlar. Bu yüzden halkın umudunu yitirmemesi için sürekli yazılar yazmaya başlarlar. Cephe

bulunarak savaşı tecrübe eden yazarlar, halka yalnız olmadıklarını hissettirmeye ve zaferin yaklaştığını göstermeye çalışırlar. Zaten bunu yapmak dışında başka bir yolları da yoktur.

“Savaş hayatın bir parçasıydı, gerçek olmadan önce toplumsal bilincin bir parçasıydı. Savaş durumu, edebi hayattaki her şeyi değiştirdi. Edebiyatın temaları; işgalcilere karşı mücadele, sosyalist anavatanı koruma, düşmana karşı nefret olurken; türler de propaganda şiirleri, röportajlar ve gazete yazıları olmaya başladı. Edebiyatta yeni bir okuyucu kitlesi oluştu, çoğunluğu da siperlerdeki insanlardan oluşan savaştan halktı. Gazeteci olmaya başlayan yazarların çoğu savaştan ordunun yanına gitti, cephe basınında birlikte çalışmaya başladılar” (Toper, 1985, s. 22).

M. Şolohov, V. Nekrasov, Y. Petrov, N. Tihonov, İ. Erenburg, G. Baklanov, Yu. Bondarev, V. Vişnevski, V. Grossman, V. Astafyev, V. Bıkov, A. Bek, E. Nosov, A. Platonov, B. Vasilyev, K. Vorobyev, A. Adamoviç, K. Simonov, L. Leonov gibi bu dönemi anlatan yazar ve şairlerin birçoğunun yetenekleri, edebi hayatları savaş ile şekillenmiş, aynı zamanda savaş zamanında savaş muhabirliği yapmak için orduya katılmışlardır. Savaşın getirdiği kötülükler ve sıkıntılar yazarların eserlerinde açıkça ortaya konulur. Amaçları cephe gerisindekilere haber iletmek ve düşmana karşı doğru davranışı uygulamaktır. İşgal edilmiş bölgelerdeki faşistlerin tutumlarını, Rus askerlerinin ve halkının kahramanlığını anlatan yazılar yazarlar. Bunlarla insanların cesaretini ve dayanıklılığını desteklemeyi, zafere olan inançlarını güçlendirmeyi hedeflerler. Bunun üstesinden başarıyla gelen yazarlar, durumlar daha da ciddileşmeye başlayınca bu konu üzerinde daha çok düşünmeye başlarlar. Durumu eserlerinde açık açık anlatmaya çalışırlar. Savaşın olumsuzluğunu tecrübe eden cephe yazarları, savaş sonrası dönemle alakalı öznel bir bakış açısı yaratarak savaşın yıkıcı etkisini okura göstermek isterler. Bu dönem yazarlar, savaştaki verilen kayıpları, toplama kamplarının durumlarını ya da savaştan evine sağ salım dönenlerin yoksulluk içinde nasıl yaşam mücadelesi verdiklerini anlatır. Cepheden edindikleri izlenimleri gerçekçi bir şekilde aktarırlar. “Cephe yazışmaları” olarak adlandırılan bu türde birçok yazarın eseri dikkat çeker. Özellikle K. Simonov’un “Jivıye i mörtviye” (Живые и мёртвые, Yaşayanlar ve Ölümler, 1959) üçlemesinde ve M. Şolohov’un “Sud’ba çeloveka” (Судьба человека, İnsanın Kaderi, 1959) gibi eserlerinde savaşın ilk günleri tasvir edilirken savaşın insanlar üzerinde yarattığı etkileri eserlerde dikkat çeker. Savaştaki kayıplar, savaş zamanında evlerini terk etmek zorunda kalanlar, sevdiklerinin izlerini kaybedenler, kocası askerden dönemeyen eşlerin durumları, yakınlarının ölümünü

görenler, savaşta yaşanan sıkıntılar, Alman kamplarına düşenlerin esareti eserlere sıkça konu edilmiştir. Örneğin Şolohov'un "İnsanın Kaderi" adlı hikâyesinde hayatın acı gerçekleri ve hümanizm insanı derinden etkiler.

"Her savaşın kendi edebiyatı vardır. Büyük Vatan Savaşı hakkındaki nesir, yabancı topraklardaki (Afganistan) yerel savaşların ve iç savaşların (Çeçenistan) nesrinden çarpıcı bir şekilde ayrılmaktadır. Ancak yine de, çağdaş yazarlar, edebi öncüllerine bakmadan edemezler ve günümüz genç yazarlarının nesri, 1950-80'lerin askeri nesriyle, yani Viktor Nekrasov'un "Stalingrad Siperlerinde (1946)" adlı povestiyle başlatılan eğilimle bir bağlantı ortaya koymaktadır. Ve bu nesir Grigori Baklanov, Yuri Bondarev, Vasil Bıkov ve Konstantin Vorobyov'un "leytenantskaya proza" (лейтенантская проза- teğmen nesrinde) adıyla en canlı ve güçlü ifadesini almıştır" (Aristov, 2010, s. 30).

V. Bıkov (1924-2003), Yu. Bondarev (1924-2020) gibi asker kökenli yazarların oluşturduğu teğmen nesrinde, yazarlar savaşın en yakın tanıklarındır. Gençlik yılları cephede geçen bu yazarlar, gördüklerini ve yaşadıklarını gerçekçi bir şekilde aktarırken, insanların duygularını ve psikolojilerini de ortaya çıkarmaya çalışırlar. Çocuklukları savaş içerisinde geçen yazarlar, o günleri hep mutsuz şekilde hatırlarlar. Çünkü cephede ya da cephe gerisinde herkes kahramanlıklarını gösterir ve zafer için ölümü bile göze alırlar. Bu yüzden eserlerinde savaşın cephedeki ve cephe gerisindeki olumsuz etkileri göze çarpar. Hem insanların yaşadıkları korku, hem açlık ve sefalet eserlerin çoğunda dikkat çeker. İnsanlardaki savaş öncesi mutluluk, heyecan kaybolmuştur. Savaşta yer alan çocuklara kayıtsız kalınmadığı için eserlerin birçoğunda yer alan ortak tema savaştaki çocuklar üzerinedir.

"60'lı yıllarda edebiyatta "çocuklar ve savaş" teması yeni ve son derece trajik bir dönüşe maruz kalıyor. Burada Vladimir Bogomolov'un "İvan" adlı hikayesinin altını çizmek gerekiyor. Bu hikâyeye bağlı olarak o zaman Andrey Tarkovski'nin kendisine ün getiren "İvanovo detstvo" (ИВАНОВО ДЕТСТВО, İvanov'un Çocukluğu) adlı ilk filmi çekildi. Özellikle 70'li yıllarda savaş nesrinde "savaştaki kadınlar" teması da yeni bir şekilde duyulmaya başlanıyor" (Voyennaya proza 60- 80 gg., Novaya volna voyennoy poezii i prozy v kontse 50- načale 60-h godov (leytenantskaya literatura), 927.ucoz.ru/load/0-0-0-193-20, s. 7).

Eserlerde yer verdikleri kadın kahramanlar çalışkandır, fedakârdır, cephe gerisinde ellerinden geleni yaptıkları gibi savaşta da aktif rol alarak erkekler gibi tüm görevlerde yer almışlardır.

70’li yıllarda savaşa daha farklı açılardan bakmaya başlayan yazarlar, cephenin acı gerçeklerinden çok, cephede hissedilen duygulara yönelirler.

“70’li yıllarda savaşa ilgili edebiyatta yazarlar çeşitli nedenlerle bazen daha önce değinmedikleri ya da değinmiş olsalar bile, savaşın somut ve acımasız gerçekleriyle çok az ilgisi olan konular geliştirmeye başlarlar. Bu “savaş ve çocuklar” teması için geçerlidir. Savaş yıllarında yazılan V. Katayev’in “Sın polka” (Сын полка, Alayın Oğlu) adlı duygusal ve romantik çocuk povesti ünlüdür” (Voyennaya proza 60- 80 gg. Novaya volna voyennoy poezii i prozi v kontse 50- načale 60-h godov (leytenantskaya literatura), 927.ucoz.ru/load/0-0-0-193-20, s. 6).

M. Şolohov, Yu. Bondarev, V. Grossman gibi yazarlar savaşa ilgili gerçekleri yazdıkları için sert tepkiler alırlar. Bu yüzden 80’li yıllarda savaşa ilgili yeni bir şey dile getirilmez. Yazarlar geçmişte yaşanan acılara tekrar değinerek topluma onları hatırlatırlar.

90’lı yılların başında savaş temasında büyük bir artış görülür. Özellikle yazarlara uygulanan sansür ortadan kalktığı için tarihi belgelere ulaşmak daha da kolaylaşmıştır. Yazarlar söylemek istediklerini daha açık ve net olarak aktarırken, yaşananları kendi bakış açılarıyla tekrar yorumlamak isterler. Bunu yaparken de ulusal, ahlaki değerlere dikkat çekmeye çalışırlar. Savaşın acımasız tarafını göstermeye çalışan yazarlar, özellikle savaş nesrinin gelişmesine katkı sağlamışlardır.

Savaş nesrine katkı sağlayan yazarlardan biri de Sovyet Rus edebiyatının temsilcilerinden biri olan Leonid Maksimoviç Leonov’dur. Birinci Dünya Savaşı, Bolşevik İhtilali, komünizm, Büyük Vatan Savaşı, 60’lı yıllarda gelişen yeniden yapılanma gibi önemli dönemlere tanıklık eden yazarın hayatı ve eserleri izleğinde savaş sırasında yaşadıkları, çıkarımları incelenerek, yazarın üslubu ve savaş muhabiri olarak yazdıkları ele alınmaya çalışılacaktır.

3. LEONİD MAKSİMOVİÇ LEONOV (1899-1994)

Daha çok psikolojik betimlemeleri ile tanınan Sovyet Rus romancısı, hikâye ve oyun yazarı, nesirci, gazeteci Leonid Maksimoviç Leonov, 1899 yılında Moskova’da doğar. Babası Maksim Leonov (1872-1929) şair, gazeteci ve dergicidir. Leonov, babasının sürgün edilmesinden sonra dedesi ve annesi ile yaşamaya başlar. Leonov’un çocukluk yılları Moskova’da geçer, genellikle dedesi Leon Leonoviç Leonov’un dükkânında durur, yazarın

eski Rus edebiyatına ve manevi edebiyata² olan sevgisini de dedesi ona aşılarda (Russkiye pisateli i poeti. Kratkiy biografiçeskiy slovar', 2000, http://www.hrono.ru/biograf/bio_1/leonov_lm.php). Eğitimini Moskova'da alan Leonov, okulu üçüncü olarak gümüş madalya ile bitirir. Okulu bitirdikten sonra babasının redaktör olduğu Arhangelsk'teki "Severnoye utro" (Северное утро) ve "Severnıy den" (Северный день) gazetelerinde çalışmaya başlar. Leonid'in ilk edebiyat denemeleri- öyküleri, şiirleri, tiyatro eleştirileri, makaleleri- bu gazetelerde çıkmaya başlar. 1915'te Leonov'un ilk şiiri yayımlanır; daha sonraları da toplum hayatı, tiyatro ve sanat eleştirileri ile ilgili notları çıkar. Babasının tutuklanması üzerine genç Leonov, 1920'de gönüllü olarak Kızıl Ordu'da görev almak ister. "Babamı gözaltına aldılar, beni değil. Madem özgürüm, açlıktan ölmeme izin vermeyin. Çalışmak istiyorum." (Leonov, 2013, s.7) diyerek güney cephesine gider ve burada savaş basınında çalışarak drama ve gazetecilikle uğraşmaya başlar. 1921'de buradan terhis olup, Moskova'ya döndüğünde profesyonel olarak yazarlık işiyle ilgilenmeye başlar ve edebi hayatını yaşamının sonuna kadar devam ettirir. Yazar ve eleştirmen V. Kovalev (1911-1999), yaklaşık yetmiş yıl edebiyat alanında önemli bir rol oynayan Sovyet yazar Leonov ile ilgili şunları belirtir: "Leonov'un kitapları; ona özgü derin enternasyonalizmi, onun kahramanca işlerini, modern çağdaş Rus halkını anlamak için mükemmel kaynaklardır. Maksim Gorki, genç Leonov için, "büyük bir Rus yazar, hatta çok büyük bir yazar olacağı seziliyor." demiştir. Biz de şimdi Gorki'nin sözlerinin tam olarak ne kadar doğru çıktığını biliyoruz. Şu anda Leonov'u Rus dünyasının büyük yazarı olarak görüyoruz" (1978, s. 23).

Kovalev yine yazarın olağanüstü yeteneğine şu sözleriyle dikkat çeker: "Leonid Maksimoviç Leonov sanatsal gücünün zirvesindedir. Sovyet edebiyatının gelişmesi için birçok şey yapmıştır. Hatta ondan gelecekte daha çok şey beklemek mümkündür. Leonov, çok yetenekli, büyük işlerde olduğu gibi tüm hayatında da yetenekli" (Leonov, 1953, s. 29).

Yazar ve edebiyat eleştirmeni K. Zelinski (1896- 1970) de yazarın çalışkan ve ilgi alanlarının geniş olduğundan bahseder:

"Leonov, çalışmaktan bıkmayan usanmayan biridir. İlk yazılarının çıktığı 1922 yılından bu yana, hemen hemen elli yıl boyunca her çeşit şeyle ilgilendi, okudu, yazdı. İlgi alanı ve konuları kendi mesleğinden sibernetiğe kadar uzanırdı.

² Духовная литература: İnançlı Hıristiyanlar tarafından oluşturulan ve Hıristiyan dünya görüşünün kriterlerini tam olarak karşılayan şiirsel ve nesir eserleri "(https://aesthetics_ru.academic.ru).

İngilizce öğrenmeye çalışmasını da bu çabalara katmak gerekir” (Zelinski, 1978, s. 257).

Yazar Zahar Prilepin (1975-), Leonov’un genç bir yazar olmasına rağmen, Çağdaş Rusya’nın en büyük yazarlarından biri olduğunu şöyle belirtir: 1930’ların başında Leonov, Sovyet Rusya’nın en büyük yazarlarından biri olur. Stalin ile yapılan toplantılardan birinde Gorki, Leonov için “tüm Rus edebiyatına cevap verme hakkına sahip” der. Stalin Leonov’un gözlerinin içine bakar ve sonunda şöyle der: “Anlıyorum... Anlıyorum.” (Leonov, 2013, s. 18).

Göçmen yazar ve eleştirmen Mihail Osorgin (1878- 1942) “Kesin olan bir şey var ki; Leonov şu anda Rus edebiyatının tek tipologudur. Leonov’un yazdığı diğer şeylerle ne kadar ilgili olursanız olun, görünüşe göre Rus edebiyatının yükselen umudu olarak sadece o gösterilebilir, sadece bugünün değil, geleceğin de büyüğü” (Leonov, 2013, s. 9) diyerek yazarın Rus edebiyatındaki yerini özellikle vurgular.

Rus kuramcı ve eleştirmen Viktor Şklovski de (1893-1984) Leonov’un Dostoyevski’nin geleneklerinin ve tarzının devam ettiricisi olduğunu belirtir. “O uzun zaman ve başarıyla öyle iyi bir şekilde Dostoyevski’yi taklit etti ki onun üstün zekâsından şüphelendiler” (Russkiye pisateli i poeti. Kratkiy biografiçeskiy slovar’, 2000, http://www.hrono.ru/biograf/bio_1/leonov_lm.php).

Leonov, yazı hayatına halk masalları, efsaneler ile başlar. Daha çok romantizm etkisi altında eserlerini yazar. Ruhsal ve ahlaki sorunları yansıtan yazar, karakter tasvirlerini ve olayları ustalıkla anlatır. Yazar bu sorunları ele aldığı için oldukça fazla eleştirilmiş, bu da onun olayları toplumcu gerçekçi olarak ele almasını sağlamıştır.

“Leonov, hemen hemen her yıl bir kitap yayınlıyor. Her defasında da okur gerçek ve büyük bir yazarla karşı karşıya bulunduğunu hisseder. Eserleri, Sovyet iktidarı boyunca gidilen tüm yolu tıpkı bir nehrin kendisini çevreleyen sahilleri yansıttığı gibi yansıtır” (Zelinski, 1978, s. 257).

Leonov’un konuları çok çeşitlidir. Tarihin her dönemeci onun eserinde bir yankı bulur. Yazarlara has birçok özellik göze çarpar: “Yazarın eserlerindeki olağanüstü yeteneği ortadadır; onun büyük felsefi sorunlara olan ilgisi, insanın tasvirindeki ahlaki yönü, sözcüğü kullanmadaki fevkalade yeteneği, konunun dramatikliğinin yoğun bir psikolojiyle birleşmesi,

karışık kompozisyon çözümlerine olan yeteneği, dildeki eşsiz zenginliği ve anlatım tarzındaki renkliliği” (Kovalev, 1978, s. 9).

Leonov, eserlerinde Rusların hayatının trajik taraflarını gösterirken milliyetçi tarafını da gözler önüne serer. Kendi ülkesi, memleketi, anayurdu için her şeyden vazgeçebilir. Anavatanına olan sevgisi her şeyden önce gelir.

“L.M. Leonov tam anlamıyla milli bir yazardır. V. Çivilihin bu durumu şöyle izah eder: “Leonov’un kitapları Rusya’yı derinden anlatıyor, güçlü ve özgür dilimiz onlarda yaşıyor, içlerinde Rus kafa yapısı ve özü, karmaşıklığı, iyiliği ve tamamen Rus karakterlerinin enerjisi var... Kitaplar, halkın zor kaderlerini, bin yıllık tarihimizi yansıtıyorlar. Rus halkından ayrılmama duygusu, Leonid Leonov’un söylediği veya yazdığı tüm kelimelerde hissediliyor” (Zavarzina, 2020, s. 20).

Yeteneği yeni şartlar altında gelişmeye devam eden yazar, halk için gerekli eserler yaratır.

“Romanlarındaki halkın karakteri genel olarak gerçekliğe yakın, köylü karakterler psikolojik inandırıcılıkla resmedilmiş, bireysellik, canlılık, felsefi çok anlamlılık mevcuttur” (Vahitova, Bol’shaya Entsiklopediya Russkogo Naroda, <http://www.rusinst.ru>).

1921’de Krasny Voin (Красный воин) adlı gazetede şiirleri ve hicivleri yayımlanmaya başlayan yazarın edebi hayatının başlangıcı olacak ilk hikâyeleri de bu sırada ortaya çıkar. Genç yazarın sanatsal arayışlarını yansıtan bu hikâyelerin büyük çoğunluğu Gorki’nin tarzı ile açıklanabilir.

“Leonid Leonov’un sanatının şekillenmesinde en büyük pay Gorki’ye aittir. 1924’ten itibaren Leonov, Gorki ile yazışmalara başlar. 1927 yılının yazında Leonov, Sorrento’ya bir yolculuk yapar. Yazarın kendisinin de söylediği gibi, Gorki ile buluşması ona güç verir, kendine olan inancını sağlamlaştırır. Gorki ona ilham verir ve onu yeni yaratıcı işler yapması için doğru karara yönlendirir” (Leonov, 1953, s. 11).

Yazarın “Buriga” (Бурьга, 1922), Gibel’ Egoruşki (Гибель Егорушки, Yegoruşka’nın ölümü, 1924), “Tuatamur”(Туатамур, 1924), “Petuşihinskiy prolom” (Петушихинский пролом, Petuşihinski’nin Şişi, 1923), “Konets melkogo çeloveka” (Конец мелкого человека, Önemsiz bir adamın sonu, 1924), Vzyatiye Velikoşumska (Взятие Великошумска, Velikoşumsk’un Ele Geçirilişi, 1944) adlı eserleri dikkat çeker. Yazar,

devrim sarsıntılarının ve değişimlerinin yoğun olduğu zamanda şehirdeki sıradan insan tipine dikkat çekerek onun psikolojisini araştırır.

“Leonov’da insanın sağlıksız yanlarına duyulan merak, “önemsiz sıradan kişi” temasına sıkı sıkı bağlıdır. “Önemsiz sıradan kişi” teması, Sovyet toplumunun yeni konuları ve yeni malzemelerle aşılmıştır. Sıradan insan, onun aşağılık kompleksi, kafasındaki çarpıklıklar, bu yeni konularla kaçınılmaz bir çelişki içindedir” (Zelinski, 1978, s. 263).

Leonov 20. yüzyıl 30’lu ve 50’li yıllarda özellikle felsefi romanın gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Leonov’un ilk ve en önemli romanlarından biri olan “Barsuki” (Барсуки, Kunduzlar veya Porsuklar, 1924), edebiyatta büyük ilgi uyandırır.

“Leonov’un dönemin ana temasının, sosyalizm için mücadelenin ön plana geçtiği ilk eseridir. Anarşist köylülerin proleter devlete karşı ayaklanmalarının gerçeğe uygun bir tablosunu çizer. Dünya paramparçadır. Sahnede iki kardeş görülür: Semion ve Anton. Köylüdürler. Biri karşı devrimci bir çeteye girmiş, kunduzlar gibi orman içinde bir kulübede saklanmaktadır. Diğeri bir komünist, bir parti görevlisidir. Bu mücadelenin galibi komünist Anton olacaktır. Gerçek ondan yanadır. Leonov asık suratlı, aç gözlü “kunduzlar köyü” ile iktidarı almış olan açık sözlü, namuslu insanlardan kurulu şehir proleteryası arasındaki çatışmayı anlatır” (Zelinski, 1978, s. 258-259).

Eserde özellikle devrim öncesi ve sonrasındaki Rusya ele alınırken köy yaşamından da bahsedilir. Yazar, savaş yıllarındaki köylülerin trajik durumlarına dikkat çeker. Köylüler, sosyal savaşın karmaşası karşısında şaşkınlıklarını gösterirken, savaştan önceki sakin yaşamlarına özlem duymaya başlarlar.

“Leonov’un Porsuklar’ındaki kahraman Panteley Çmelyov, yıldızlı bir gecede, ama yakıp yıkılmış Rusya’da bir yabancıya rastlar yolda. Köylülerin yaşadığı hayatın anlamını ve anavatanda olup bitenleri anlamak için kafa yoran, milyonlarca insandan ve bir Sovyet köyünün ilerde yönetim kurulunda yer alacak biri olan bu yabancı, Çmelyov’un siyasi ve insani bir seçim yapmasına ve Bolşeviklerin kitlelere getirdikleri hakiki davaya sarılmasına yardımcı olur” (Suçkov, 2009, s. 296).

NEP (Yeni Ekonomi Politikası) döneminin çelişkileri ve değişik tiplerin yer aldığı “Vor” (Bop, Hırsız, 1927) adlı roman psikolojik ve felsefi bir roman olarak kabul edilir. NEP dönemi Moskova’sı, daha doğrusu Moskova’nın ayak takımı, başarı ile anlatılmıştır. Sarhoş sirk sanatçıları, hırsızlar, fahişeler, küçük memurlar, dükkâncılar, NEP zenginleri, belli bir işi olmayan insanlar...(Zelinski, 1978, s. 262) Romanın başkarakteri eski bir Kızıl Ordu savaşı olan Dmitri Vekşin’dir. Vekşin, Yeni Ekonomi Politikası’nı anlayamayan, politik olarak geri kalmış bir adamdır. Vekşin karakteri, devrime kendiliğinden katılan bir tip olarak karşımıza çıkar. Onu sevenlerin, güvenenlerin, arkadaşlarının ve sevdiği kadınların ruhlarını çalmaya başlar. Sadece hırsız olarak değil, genel geçer kuralları hiçe sayan, çoğunluğun fikirlerinden ayrılan, toplumdan kopmuş, düşünceleri ile çevresine uyum sağlayamayan kişi olarak da karşımıza çıkar.

Leonov, “Sot” (Соть- Soti, 1930) adlı romanda Rusya’daki sosyalizm düzeninden ve bu düzenin insanlar ve toplum üzerindeki etkisinden bahseder. Geleceğe, sosyalizme özlem duyan romanın kahramanları olan Sovyet insanları yeni kültürün, yeni ekonominin, yaratıcıları, kurucuları, yeni ahlakın taşıyıcıları olarak gösterilmektedir. Leonov, Sovyet insanlarını sosyalist hümanizm fikirlerinin taşıyıcıları, yeni, mutlu hayatın yaratıcıları olarak tasvir eder (Leonov, 1953, s. 12).

Yazar, Büyük Vatan Savaşı yıllarındaki sosyo-politik konuları özgün bir şekilde işler. Büyük Vatan Savaşı yıllarında Leonid Leonov’un sanatsal gelişiminde yeni bir dönem başlar. Olağanüstü gazetecilik yeteneği ortaya çıkar. Makalelerinde büyük bir inandırıcılıkla ve coşkuyla halkın öfkesini, Sovyet halkının vatanlarına olan derin sevgisini ve bağlılığını anlatmaya çalışır (Leonov, 1953, s. 23-24). Anavatanlarını korumak için ortaya çıkan Sovyet halkının kahramanlığı anlatılırken, düşmana karşı olan halk direnişi de gözler önündedir.

“Daha savaşın ilk günlerinde yazar, Anavatanı ile olan derinden bağını hissetti. Öz vatanına ve görevine duyduğu sevgiyle birleşen bu duygu, yazarın gazeteciliğe yönelmesini sağladı. Halkına ve orduya söyleyecek bir şeyleri olduğunu fark etti. Şiddetli bir çatışmanın başlangıcında yazdığı makalelerin başlıkları durumu adeta ortaya koyar: “Kalkın millet!”, “Zafer için ne yaptın”, “Mücadelemiz kutsaldır”, “22 Haziran 1941”” (Zavarzina, 2020, s. 20).

“Sosyalist toplumların toplumcu gerçekçi romanında kahraman artık toplumla karşı karşıya değildir; toplumun yaşamında aktif olarak yer almaktadır... Böylece romanın sorunsal yanını belirleyen şey artık başlı başına bir çatışma olmuyor; karakterin tipikleştirilmesi oluyor, yani

özgül bir iç dünyası ve özel yazgısı ile gelişen bir kişiliğin tipikleştirilmesi oluyor” (Pospelov, 2005, s. 521).

“*Tvoy brat Volodya Kurilenko*” (Твой брат Володя Куриленко, Kardeşin Volodya Kurilenko, 1942) adlı makalesinde Leonid Leonov, Büyük Vatan Savaşı esnasında Rus gençliğinin neslinin çok erken sona erdiğinin altını çizer. Vatan sevgisi ve milliyetçilik duyguları onlar için her zaman ön plandadır, bu yüzden hissettikleri bu duygu onlara ölüme karşı dimdik ayakta durmalarını emreder. 1941 yılının Ağustos ayında askeri mühendislik okulu öğrencisi olan Vladimir Timofeyeviç Kurilenko kendi köyünden gençleri toplayarak bağımsız bir birlik oluşturur ve onlara liderlik etmeye başlar. Ancak Kurilenko ağır bir şekilde yaralanır. Bu çalışma, partizan gençlerinin kahramanca davranışlarını ödüllendirecek nitelikte bir çalışmadır (Leonov, 1946, s. 9-10).

Hem yazar hem muhabir olan Leonov, savaşın tanığı olarak birçok türde eser verir. Bunlar yazarın savaş esnasında ve savaş sonrasındaki tecrübelerinden oluşmaktadır. 50’li yıllarda daha çok nesir türünde yazılar yazmaya başlar.

“Leonid Leonov’un nesri, topluma hizmet eden görkemli ulusal gelenekleri, yüksek ideolojisi, canlı tipik genellemeleri, sanatsal mükemmelliği ile Sovyet edebiyatının yerli Rus edebiyatıyla arasındaki güçlü ve ayrılmaz bağının en parlak örneklerinden biridir. Leonov’un Gogol, Şchedrin, Gorki’nin hicvi ile olan yakın ilişkisi ortadadır. Leonov, hayatında eskinin kalıntılarını keskin bir şekilde görür, büyük bir kuvvetle yaşamdaki çatışmaları ve çelişkileri açığa çıkarır, eskiye karşı değişen direniş biçimlerini gösterir, sosyalizmin düşmanlarının vahşi doğasını öfkeyle açığa çıkarır” (Leonov, 1953, s. 20).

Yazar, savaşı eserlerinde yansıtmının sorumluluğu ile cepheye geldiğinin bilincindedir. Bu yüzden savaşta olup bitenleri, olayları her anı ile gözlemleyerek notlar alır. Savaştaki askerler ile görüşmeler yaparak savaşın durumu hakkında bilgiler alıp röportajlar yapar.

Leonov’un 1943 yılının sonlarında Kiev bölgesine cepheye gitmesinden sonra yazdığı “*Velikoşumsk’un Ele Geçirilişi (1944)*” adlı eseri ilk olarak “*Pravda*” dergisinde çıkar. Hikâyede Büyük Vatan Savaşı’nın son dönemleri- yani Kızıl Ordu’nun Dinyeper’in en batısına olan saldırısı, düşmanın Sovyetler Birliği topraklarından sürülmesi- tasvir edilir. Hikâyenin kahramanları tankçılar ve tank mürettebatıdır. Yazar, sıradan Sovyet halkının ateşli vatanseverliğini, partilerin Vatanseverlik Savaşındaki ilham verici rolünü gösterir. Sovyet

tankçı askerler halkın kahramanlığını, Kızıl Ordunun manevi gücünün yüksekliğini ve yenilmezliğini temsil etmektedir. Sovyet savaşçılar büyük kurtuluş misyonunu gerçekleştirir. Yazar, Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın kahramanlarının ölümsüzlüğü kazandığını söyler. Halkın özgürlüğü ve mutluluğu için hayatlarını feda eden ve insanlığın parlak geleceği için yürekten savaşan bu insanlar, halkın hafızasında sonsuza dek kalacaktır (Leonov, 1953, s. 26). Ancak bu eserde vatan mücadelesinde yer alan kahramanlar için Boris Suçkov, abartılı ve ayrıntılı bir anlatıma başvurulduğunu belirtir:

“Sovyet edebiyatında kahraman, kendi eylemlerinin, tarihsel eylemin bir parçası olduğunu hisseder ve kendi bireyselliği ile hayati sahiciliğinin, soyut bir fikrin sırf bir kişileştirmesi haline gelmesine izin vermez ki bu yeni edebi yöntemin en anlamlı niteliklerinden biriydi. Daha çok, savaş yılları edebiyatında görüldüğü şekilde, ayrıntılara kaçılmış ve kalın çizgilerle abartılmış bir karakterleştirme, aslında, zamanın gerek psikolojik, gerekse toplumsal hakikatiyle çelişmemektedir. Buna örnek olarak Leonid Leonov'un Velikoşumsk'un Ele Geçirilişi'nde (Взятие Великошумска, 1944), ülkenin alinyazısıyla dünyanın geleceğini ve iyiyile kötünün mahiyetini yansıtan tankçılar verilebilir” (Suçkov, 2009, s. 334).

Leonov, 1953'te epik felsefi romanı olan “Russkiy les” (Русский лес, Rus ormanı, 1953)'i yazar. Sovyet Rusya'daki ekolojik problemlere değinen bu roman, savaş sonrası yıllara ait ilk büyük eserdir. 1957 yılında Lenin ödülü alan bu romanda yazar, toplumun etik, ahlaki, bilimsel, ekonomik, felsefi problemlerine değinir. Yazar devrim öncesi Rusya'sındaki hayattan başlayıp savaş sonrasına kadar giden bir tablo sergiler. Roman hayat temasını işler. Orman, bir su ve güzellik kaynağı olarak hayatı simgeler. Ancak tasvirlerle ağırlık veren birçok yazarda görüldüğünün aksine Leonov konusuna bağımsızlaşamaz. Tam tersi her olay üzerine uzun uzun düşünür. Eseri modern Sovyet edebiyatının en entelektüel ürünlerinden sayılabilir. Ama kitaplarının entelektüel havası ince bir kurgu, renkli bir dil ile dengelenir (Zelinski, 1978, s. 261). Orman temasıyla Leonov, Rusya'nın tarihi kaderi, Rus halkının karakterindeki değişim, tüm insanlığı bir felaketle tehdit eden çevre sorunları üzerine düşüncelere varmaktadır.

“L. Leonov'un Rus ormanında savaş, nispeten küçük bir yere sahip olsa da önemli bir yer tutar, çünkü kitabın ahlaki ve tarihsel kavramıyla doğrudan bağlantılıdır. Askeri olarak nitelendirilen yazarın eserleri olmadan, Sovyet edebiyatının kendine

özgü ahlaki savaş felsefesini kapsamlı bir şekilde hayal etmek imkânsızdır” (Toper, 1985, s. 20).

“Piramida” (Пирамида, Piramit, 1994) Leonov’un son romanıdır. Roman felsefi mistik özelliklere sahiptir. Yazar, son yıllarında yazdığı bu romanı bitirememiştir. 40’lı yıllarda başladığı bu romandan 1980’li yıllarda bazı bölümler yayımlanabilmiştir. Leonov bu romanda 20. yüzyıldaki Ortodoks Hıristiyanlık açısından Rus yaşamının içeriğini tekrar düşündürür. Aynı zamanda doğanın ve insan bilincinin evrimleşmesi yazar tarafından tek bir işlem olarak görülmektedir. Eser insanın dünyadaki ve gelecekteki durumunu konu edinir. “20. yüzyılda tüm gerçekliği ile var olmuştur, sanatını bilimsel resmi dinle birleştirmiştir. Roman; karakterlerin karmaşık diyaloglarını, geçmişteki ve gelecekteki insanlığın felsefi düşüncelerini kapsamaktadır” (Biografiya Leonida Leonova, <http://www.leonid-leonov.ru/bio.htm>).

Leonov savaş sonrası dönemde gazetecilik yapmaya devam eder. “V naşi godı” (В наши годы, Bizim yıllarımızda, 1949) adlı derleme kitabına daha sonraları makaleler ve edebi çalışmaları da girmiştir (Russkiye pisateli i poeti. Kratkiy biografiçeskiy slovar’, 2000, http://www.hrono.ru/biograf/bio_1/leonov_lm.php). Vatana ihanet edenlerle ilgili gazete yazılarını nefretle yazmaya başlar.

Yazarın savaş sonrası sanatı, konu ve tür açısından farklılıklar içermektedir. Yazar, roman yazarlığının yanı sıra oyun yazarlığı da yapmaya başlar. Leonov’un “Naşestviye” (Нашествие, İstila, 1942/1964) oyunundaki Fyodor Talanov, geçmişin zor ve acı yaşantıları gözünün önüne gelince, faşistlere partizan komutanı olduğunu bildirerek gözünü kırpmadan ölüme yürümektedir (Pospelov, 2005, s. 154). Savaş sonrası üretilen eserleri daha çok savaşta görgü tanıklığı üzerine yapılan kurgu eserler üzerinedir.

20. yüzyıl Rus edebiyatında önemli bir yeri olan Leonov sadece yazarlığıyla adından bahsettirmemiş aynı zamanda birçok dalda aldığı ödüllerle de tanınmış bir yazar olmuştur. Leonov’un diğer çağdaşlarından farkı romanlarının düzenli olarak yayımlanması, oyunlarının (özellikle İstila), Sovyetler Birliği’nin birçok tiyatrosunda sergilenmesi ve zaman zaman yazarın devlet ödülleri ve nişanları almasıdır (Filosofskiye romanı Leonova v usloviyah sovetskoy tsenzurı, <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=82877>). Savaş yıllarının oyunları, Sovyet halkının düşman hatlarının ardındaki kahramanca mücadelesini, yurtseverliklerini, Bolşevik partisi etrafındaki dayanışmasını, özverili cesaret ve metanetini gösterir.

“Naşestviye” (Нашествие, İstila, 1942) Büyük Vatanseverlik Savaşı döneminin en önemli dramatik eserlerinden biridir. Oyun 1943’te birinci derece Stalin Ödülü’ne layık görülür ve ülkedeki hemen hemen tüm tiyatrolarda sahnelenir. Leonov, İstila adlı oyununu 1941-1942 kış aylarında, büyük Stalin liderliğindeki Kızıl Ordu’nun Moskova yakınlarındaki Alman faşist birliklerini yenilgiye uğrattığı sırada yazar. Alman faşist birlikleri tarafından geçici olarak işgal edilen Moskova’nın batısındaki küçük bir Rus kasabasında savaşın başlangıcında meydana gelen olaylardan, Sovyet doktoru Talanov’un ailesinden, komünist Kolesnikov liderliğindeki partizanların aktif mücadelesinden bahsederken yazar Rus halkının kahramanlığını, anavatanlarının bağımsızlığını savunmak için olan azimli kararlılıklarını gösterir. Leonov oyunda iki kampı karşı karşıya getirir: Bir yanda Sovyet halkı, diğer yanda hain suç ortaklarıyla birlikte olan faşistler. İdeolojinin ve ahlakın gücünü ortaya çıkaran yazar, Sovyet halkının kararlılığını ve yenilmezliğini gösterir. İdeolojik olarak geri kalmış bir insandan işgalcilere karşı aktif bir savaşıya dönüşen Fyodor Talanov’un hikâyesinde, savaş yıllarında ulusun yurtsever yükselişinin gücü, halktan uzak ve bireysel önyargılarla enfekte olan insanların dönüşümü anlatılır (Leonov, 1953, s. 24-25).

Romantik bir eser olarak yazılan “Lenuşka” (Ленушка, 1943) adlı oyun, düşman hatlarının arkasındaki partizan mücadelesinin muazzam doğasını, halkın işgalcilere karşı nefretinin yoğunluğunu anlatır. Sovyet kızı Lenuşka’nın parlak şiirsel görüntüsü, halkın manevi güzelliğini ve asaletini tasvir eder. Savaşın zor yıllarında, Lenuşka ruhunun tüm güçleriyle düşmandan nefret etmeyi öğrenir, vatanının özgürlüğü için yılmaz bir savaşçının niteliklerini geliştirir (Leonov, 1953, s. 26).

1960-1980’li yıllarda Leonov, “vatan”, “Rus kulübü” gibi Rus vatansever organizasyonlarına aktif olarak katılır. Savaştan sonra tüm dramalarının içinde en sembolik olan “Zolotaya kareta” (Золотая карета, Altın Araba, 1946/1964) adlı oyununu yazar. Leonov bu oyunda, yurtsever ve egoist kahramanlar arasındaki anlaşmazlığın ortak, felsefi içeriğine dikkat çeker (Vahitova, Bol’shaya Entsiklopediya Russkogo Naroda, <http://www.rusinst.ru>).

SONUÇ

Toplumsal olaylar, siyasi durum, ekonomik yapı ve kültürel unsurların edebi eserlerin oluşturulmasındaki önemi yadsınamaz bir gerçektir. Toplumsal bir olgu olan savaşların evrensel bir tema olması dolayısıyla edebiyatta yer alması kaçınılmaz olmuştur. Rus ve Sovyet Edebiyatı’nda da savaş teması ve savaş problemi geniş bir yere sahiptir. Birçok türü olan savaş edebiyatında; şiirler, notlar, hikâyeler, oyunlar, romanlar, poemler birçok yazar

tarafından savaş zamanında kaleme alınmıştır. Savaş sonrası ilk yıllarda savaş nesri gelişerek savaş edebiyatı çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Özellikle, Rusya’da Büyük Vatan Savaşı olarak bilinen İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan savaş nesri Rus ve Sovyet edebiyatında kahramanlık geleneklerine bağlı olarak zirveye ulaşmıştır. Realist unsurlar içeren eserlerde askerlerin dayanıklılığı, halkın kahramanlıkları, cesaretleri, psikolojileri açıkça ortaya koyulmuştur. Büyük Vatan Savaşı’nda cephe muhabirliği yapmış, savaşı birçok eserinde ele alan yazar ve şairler oldukça fazladır. Yazarlar mücadele eden halkla tek nefes olarak siperlerde kendilerine yer edinmişlerdir. Sosyalist bakış açısıyla savaş temasını ele alan yazarlar önceleri daha sıradan olaylara yer verirken, daha sonraları insanın hayatında savaşın yeri, gerçek cephe hayatı, savaşın toplumda yarattığı psikolojik değişimler, savaştaki kayıplar gibi konulara dikkat çekerler. Bu çalışmada da devrimleri, iç savaşı, Dünya Savaşlarını yaşamış bir yazar olarak Leonid Leonov’un eserlerine dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Rus halkının kaderi ile ilgili derin düşüncelerle dolu bir sanata sahip olan Leonov, eserlerinde savaş temasını tüm gerçekçiliği ve yalınlığı ile ortaya koymuş bir yazardır. Kendi anavatanına içten bir sevgi duyan yazar, savaşa kayıtsız kalmamıştır. Savaşın başlaması ile cepheye giden yazar, askerlerin kahramanlıklarını, cephede ve cephe gerisindekilerin hayatlarını da aktarmaya çalışmıştır. Yazar eserlerinde savaş teması üzerinde yoğunlaşmış, vatanın birlik ve beraberliğine vurgu yapmıştır. Leonov’da bazı önemli ve güncelliğini yitirmeyen konularda derin düşüncelere rastlamak mümkündür. Leonov, bir taraftan insanlığın geçmişteki ve gelecekteki sorunlarına değinirken bir taraftan da hayat ve ölüm arasındaki ince çizgiye yer veren bir yazardır. Leonov, savaşta yaşadığı kendi deneyimleriyle gerçekçi yönünü ortaya koymuş ve 20. yüzyıl savaş sonrası edebiyatın tümünde de güçlü bir etki bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Aristov, D.V. (2010). “Okopnaya pravda”- vçera i segodnya. *Jurnal Filologičeskiy Klass*, 23, 30-35.
- Belge, M. (2009). *Edebiyat üstüne yazılar*. İletişim Yayıncılık.
- Biografiya Leonida Leonova*. <http://www.leonid-leonov.ru/bio.htm>. (E.T.06.08.2021).
- Can, B. (2012). Büyük vatan savaşının gölgesinde Rus edebiyatına bakış. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 1 (1), 42-49.
- Çelik, R. (2018). İkinci dünya savaşının Sovyet edebiyatına etkisi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11 (24), 360-370.
- Estetika. Entsiklopedičeskiy slovar’*, https://aesthetics_ru.academic.ru.

- Filosofskiye romanı Leonova v usloviyah sovetskoy tsenzuri.* <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=82877> (E.T.03.11.2021)
- Günel, Z. (2003). Ahmatova'nın şiirlerinde II. Dünya savaşı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 43 (1), 195-219.
- Hisamutdinova P, P., (2014). *Velikaya oteçestvennaya vojna sovetskogo soyuza (1941-1945 godı): voyenno-istoričeskiye oçerki.* OGPU.
- Hosking, G. (2011). *Rusya ve ruslar: erken dönemden 21. yüzyıla* (Çev. K. Acar). İletişim Yayınları.
- Kovalenya, A.A. (2020). *Velikaya oteçestvennaya vojna sovetskogo naroda (v kontekste vtoroy mirovoy voynı).* BGU.
- Kovalev, V. A. (1978). *Etyudi o Leonide Leonove.* Sovremennik.
- Leonov, L. (1946). *Stat'i voyennıh let.* Pravda.
- Leonov, L. (1953). *Sobraniye soçineniy v pyati tomah.* Gosudarstvennoye İzdatel'stvo Hudojestvennoy Literaturı.
- Leonov, L. (2013). *Sobraniye soçineniy v şesti tomah, Tom 1: Rasskazı; povesti; Barsuki: Roman.* Knijnyy Klub Knigovek.
- Literatura v godı Velikoy oteçestvennoy voynı.* <http://otvoyna.ru/proza3.htm> (E.T.05.10.2021)
- Moran, B. (2009). *Edebiyat kuramları ve eleştiri.* İletişim Yayıncılık.
- Novikova, S. (2004). *Avtoreferat: dissertatsii, velikaya oteçestvennaya vojna v russkoy literature 20 veka.* <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=81823> (E.T.05.07.2021)
- Pospelov, G. (2005). *Edebiyat bilimi* (Çev. Y. Onay). Evrensel Basım Yayın.
- Russkiye pisateli i poeti, Kratkiy biografiçeskiy slovar'.* (2000). http://www.hrono.ru/biograf/bio_1/leonov_lm.php (E.T.10.09.2021)
- Spiridonova İ.A. (2010). "Russkiy soldat dlya menya svyatinya..."(podtekst v voyennoj proze A. Platonova). *Jurnal Filologiçeskiy Klas*, (23), 12-17.
- Suçkov, B. (2009). *Gerçekçiliğin tarihi* (Çev. A. Çalışlar). Doruk Yayıncılık.
- Toper, P.M. (1985). *Vtoraya mirovaya vojna v literature zarubejnih stran.* Nauka.
- Vahitova, T. *Bol'shaya entsiklopediya russkogo naroda.* <http://www.rusinst.ru> (E.T. 05.09.2021)
- Voyennaya proza 60- 80 gg. Novaya volna voyennoy poezii i prozi v kontse 50- naçale 60-h godov (leytenantskaya literatura).* 927.ucoz.ru/load/0-0-0-193-20 (E.T. 11.10.2021).
- Zavarzina, L.E. (2020). Semantiko- stilistiçeskiye osobennosti voyennoy publitsistiki Leonida Leonova. *Aktual'niye Voprosı Sovremennoy Filologii İ Jurnalistiki*, 2(37), 18-28.
- Zelinski, K. (1978). *Sovyet edebiyatı* (Çev. F. Savaş). Konuk Yayınları.
- Zubkov V. A. (2010). Otkuda Mı? Mı vışli iz voynı...(Nastoyaşeye i Buduşeye Prozi o Velikoy Oteçestvennoy Voynı). *Jurnal Filologiçeskiy Klass*, 23, 21-27.